

# O

## ONDERNEMEND VLAANDEREN

### Hoofdstuk 5

Karen Geurts

#### **Inleiding**

Durf ondernemen! Met deze oproep lanceerde de Vlaamse overheid in 2001 het Actieplan om het ondernemerschap te stimuleren. 'Meer ondernemers' werd een toverformule voor jobcreatie en economische groei. Recente studies hadden immers uitgewezen dat nieuwe en jonge bedrijven een sterke impuls konden geven aan de werkgelegenheid, en in Vlaanderen, zo luidde de vaststelling, was er een achterstand inzake ondernemerschap. In dit hoofdstuk becijferen we hoeveel ondernemers er vandaag zijn in het Vlaams Gewest. We beschrijven hun profiel en schetsen de evolutie in de loop van de voorbije tien jaar. Tevens bekijken we hoe Vlaanderen zich verhoudt ten opzichte van de andere Europese lidstaten.

Kort samengevat komen we tot de vaststelling dat de ondernemersgraad in Vlaanderen (het aandeel ondernemers in de bevolking) met 8,9% iets onder het Europese gemiddelde ligt. Niet zo goed dus, maar ook weer niet bedroevend slecht. Minder positief is dat de meeste Vlaamse ondernemers zelfstandigen zijn zonder personeel; ze creëren met andere woorden geen bijkomende werkgelegenheid voor anderen. In dit opzicht hinkt Vlaanderen duidelijk achterop in Europees verband.

Ondernemers hebben een ander profiel dan de gemiddelde werkende Vlaming: ze zijn ouder en hoger geschoold en ze zijn tevens 'mannelijker' en 'meer Belg'. Ondanks het mannelijk overwicht mag Vlaanderen zich gelukkig prijzen met de ondernemende vrouwen op zijn grondgebied, want alleen dankzij hún toenemende belangstelling om ondernemer te worden bleef de ondernemersgraad in Vlaanderen stabiel: terwijl het aandeel vrouwelijke ondernemers de voorbije vijftien jaar groeide, liep het aandeel bij de mannen terug. Desondanks blijven vrouwen sterk ondervertegenwoordigd als ondernemers. Wil het beleid het ondernemerschap aanzwengelen, dan zijn maatregelen gericht op het onaangeroerde vrouwelijke potentieel aangewezen. Het hardnekkige man-vrouwverschil bij de ondernemers loopt als een rode draad door dit hoofdstuk.

## 1 *Ondernemersgraad in het Vlaams Gewest*

In het Europees Witboek van 1993, waarin de Europese strategie uitgetekend werd om 'de groei, het concurrentievermogen en de werkgelegenheid' te bevorderen, lezen we slechts tussen de regels op welke manier de overheid haar inwoners wilde aanmoedigen om ondernemer te worden. In de loop van de voorbije tien jaar steeg het thema ondernemerschap in de hiërarchie van politieke doelstellingen. In wetenschappelijke kringen groeide de consensus dat de creatie van nieuwe zelfstandige activiteit een bepalende factor is voor economische groei. Thans is het stimuleren van ondernemerschap een van de beleidsprioriteiten van de Europese Unie. Zo stelt de hernieuwde Europese werkgelegenheidsstrategie van 2003 dat "het creëren van meer en betere banen [moet worden] aangemoedigd door het ondernemerschap te stimuleren" (Europese Raad, 2003). Vlaanderen volgt dit Europese spoor. Het jongste Vlaamse regeerakkoord (2004-2009) bepaalt dat 'meer ondernemen' een topprioriteit is voor de komende vijf jaar.<sup>1</sup> In wat volgt geven we een globaal overzicht van het ondernemerschap in Vlaanderen.

Tabel 5.1

Aantal en aandeel ondernemers in de bevolking (15-64 jaar) (Vlaams Gewest; 2003)

		Totaal	Vrouwen	Mannen
<b>Totaal aantal ondernemers</b>	(n)	351 000	105 000	246 000
<b>Ondernemersgraad</b>	(%)	<b>8,9</b>	<b>5,4</b>	<b>12,3</b>
<i>Waarvan</i>				
– Zelfstandigen zonder personeel	(%)	5,2	3,6	6,8
– Zelfstandigen met personeel	(%)	2,8	1,4	4,3
– Overige ondernemers	(%)	0,8	0,4	1,3

Bron: NIS EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WAV)

Bij de statistische afbakening van de groep ondernemers blijven we zo dicht mogelijk bij de internationale definitie van ondernemerschap. We baseren ons op de International Classification of Status in Employment (ICSE-93) die in 1993 werd overeengekomen in de schoot van de International Labour Organisation (ILO).<sup>2</sup> Kort samengevat beschouwen we iedereen als ondernemer die ofwel 1) als zelfstandige actief is, ofwel 2) als loontrekkende of meewerkend familielid aan het hoofd van een zaak of bedrijf staat. In de eerste groep, de 'zelfstandigen', maken we een onderscheid tussen zelfstandigen zonder personeel en zelfstandigen met personeel. De tweede

1 Regeerakkoord 2004. *Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen*. Vlaamse regering 2004-2009. Via <http://www2.vlaanderen.be/ned/sites/regeerakkoord/vlaamsregeerakkoord2004.pdf>

2 15th International Conference of Labour Statisticians, convened by the International Labour Office in Geneva, 1993. Via <http://laborsta.ilo.org/applv8/data/icsee.html>

groep vatten we samen onder de noemer 'overige ondernemers'. In de methodologie vind je meer informatie over de gehanteerde definities en over de statistische afbakening van de ondernemers.<sup>3</sup>

In 2003 telt het Vlaams Gewest ruim 350 000 ondernemers: 105 000 vrouwen en 246 000 mannen (tabel 5.1). Dit betekent dat 5,4% van de vrouwen op arbeidsleeftijd actief is als ondernemer en 12,3% van de mannen. Naar analogie met de werkzaamheidsgraad noemen we het aandeel ondernemers in de bevolking de *ondernemersgraad*. De totale ondernemersgraad in Vlaanderen bedraagt 8,9%.

De grootste groep ondernemers zijn zelfstandigen zonder personeel. In 2003 gaat het om 5,2% van de Vlaamse bevolking. De groep zelfstandigen zonder personeel bestaat voornamelijk uit personen die een zaak in de kleinhandel runnen en uit beoefenaars van een vrij beroep. Enkele kleinere groepen worden gevormd door landbouwers, horeca-uitbaters en zelfstandigen in de bouw of de schoonheidszorg.

Een tweede groep ondernemers zijn zelfstandigen die wel personeel in dienst hebben. In verhouding tot de bevolking zijn dit er niet veel: van alle Vlamingen van 15 tot en met 64 jaar is slechts 2,8% een zelfstandige met personeel. Het man-vrouwverschil is hier groter dan bij de zelfstandigen zonder personeel: bij de mannen ligt het aandeel zelfstandigen met personeel drie keer hoger dan bij de vrouwen (4,3% versus 1,4%). Een kwart van alle Vlaamse zelfstandigen met personeel vinden we terug in de kleinhandel; andere belangrijke sectoren zijn de bouw, de horeca en de zakelijke dienstverlening.

Niet alle personen die een onderneming leiden hebben het statuut van zelfstandige. Sommige zaakvoerders of bedrijfsleiders ontvangen een salaris van hun bedrijf en zijn dus terug te vinden bij de loontrekkenden. Volgens de International Labour Organisation (ILO) doen we er goed aan deze groep ook tot de ondernemers te rekenen (zie methodologie). Verder is er nog een klein aantal Vlamingen dat als 'meewerkend familielid' aan het hoofd van een zaak staat. In Vlaanderen zijn beide groepen ondernemers niet erg groot: het gaat in totaal om 0,8% van de bevolking op arbeidsleeftijd. De *loontrekkende* ondernemers zijn voornamelijk mannen, de groep *meewerkende familiale* ondernemers bestaat vrijwel uitsluitend uit vrouwen die samen met hun echtgenoot een bedrijf leiden. De bedrijfsleiders en zaakvoerders die als loontrekkende of meewerkend fa-

<sup>3</sup> De methodologische bijlage bij dit hoofdstuk vind je op [www.steunpuntwav.be](http://www.steunpuntwav.be), rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Methodologie.

milielid actief zijn, vatten we samen onder de noemer 'overige ondernemers'. Ze vormen samen de kleinste groep onder de ondernemers.

Opvallend is dat de kloof tussen vrouwen en mannen veel groter is bij de ondernemers dan bij de totale groep werkenden: voor elke werkende vrouw zijn er 1,3 werkende mannen, bij de ondernemers is de verhouding 1 vrouw op 2,3 mannen.<sup>4</sup> Er zijn diverse redenen voor deze grote seksekloof bij de ondernemers. Belgisch en internationaal onderzoek van de laatste jaren komt tot de vaststelling dat vrouwelijke (startende) ondernemers doorgaans met grotere problemen geconfronteerd worden dan mannen (OECD, 2004a; De Clercq e.a., 2002a; Grilo en Irigoyen, 2002). Zo moeten vrouwen nog vaak de psychologische hindernis overwinnen dat het leiden van een zaak niet altijd een sociaal geaccepteerde keuze is voor vrouwen. Meisjes en jonge vrouwen beschikken ook over minder rolmodellen waarnaar ze zich in de ontplooiing van hun ondernemersgeest kunnen richten. Vrouwelijke zelfstandigen hebben minder vaak dan mannen ervaring opgedaan in een loontrekkende baan waardoor ze minder professionele expertise bezitten. Over het algemeen ontbreekt het vrouwelijke ondernemers vaak aan goed uitgebouwde netwerken waar ze de hulp en informatie kunnen vinden die onontbeerlijk zijn voor een succesvolle activiteit. Verder worden sommige vrouwelijke ondernemers geconfronteerd met discriminatie of seksestereotypen die een belemmering vormen voor een vlotte ontplooiing van hun activiteit. Tot slot zijn er heel wat vrouwelijke ondernemers die, net zoals loontrekkenden, hun werk combineren met de zorg voor het huishouden en voor de kinderen. Hierdoor kunnen ze doorgaans minder tijd investeren in hun zelfstandige activiteit en zijn ze ook minder flexibel in hun tijdsbesteding.

## 2 *Ondernemersgraad in de Europese lidstaten*

Met 8,9% ondernemers in de bevolking op arbeidsleeftijd bevindt het Vlaams Gewest zich iets onder het Europese gemiddelde van 9,4% (figuur 5.1). Deze bescheiden prestatie is niet te wijten aan een gebrek aan 'kleine' zelfstandigen: Vlaanderen telt ongeveer een even hoog aandeel zelfstandigen zonder personeel als gemiddeld in Europa (5,2% versus 5,3%). Wat dit type ondernemerschap betreft, waarbij personen zich als zelfstandige vestigen en op die manier werkgelegenheid creëren *voor zichzelf*, is Vlaanderen dus een middelmatige Europese leerling. De beleidsdoelstelling om het ondernemerschap te stimuleren met het oog op jobcreatie en eco-

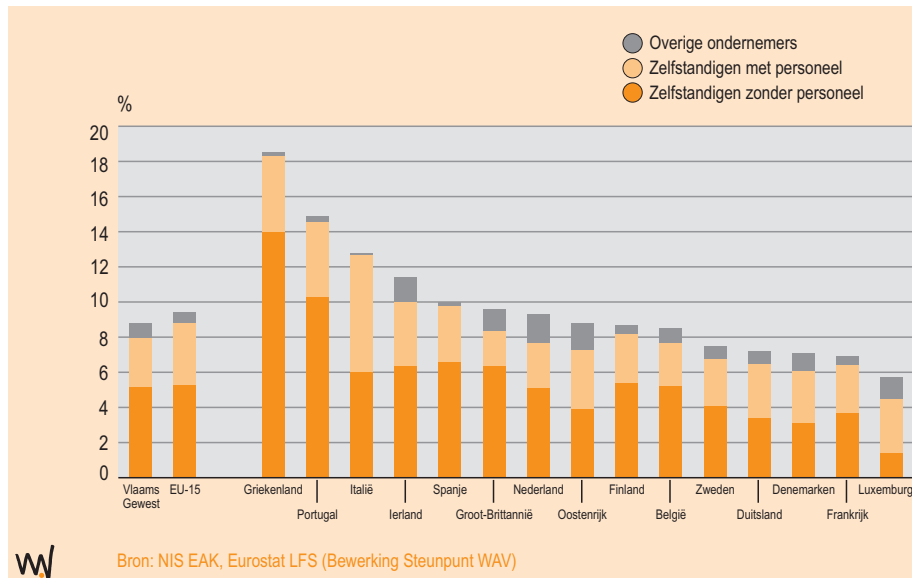
<sup>4</sup> Het aantal werkende inwoners in het Vlaams Gewest vind je op [www.steunpuntwav.be](http://www.steunpuntwav.be), rubriek Cijfers en Duiding, Kerncijfers.

nomische groei is echter ook en vooral gericht op ondernemers die tevens werkgelegenheid creëren voor anderen. In een rapport, dat diende als wetenschappelijke basis voor de recente OESO-conferentie over kleine en middelgrote ondernemingen in Istanbul (juni 2004), wordt andermaal benadrukt hoe sterk het verband is tussen het oprichten van nieuwe ondernemingen en jobcreatie (OECD, 2004b).<sup>5</sup>

Wat dit laatste aspect van het ondernemerschap betreft, presteert Vlaanderen echter duidelijk minder goed dan het Europese gemiddelde: Vlaanderen telt 2,8% zelfstandigen met personeel tegenover een gemiddelde van 3,5% in de Europese Unie. In België is het aandeel zelfstandigen met personeel (2,5%) zelfs een van de laagste in Europa. Enige voorzichtigheid tegenover de cijfers is hier echter wel geboden. De wettelijke bepalingen inzake het statuut van ondernemers (loontrekkend versus zelfstandig) verschillen immers sterk van land tot land. In sommige landen, zoals Nederland, Groot-Brittannië en Ierland, hebben ondernemers vaak het statuut van loontrekkende (zie figuur 5.1). Van deze laatste groep weten we niet of het ondernemers zijn met of zonder personeel in dienst.

Figuur 5.1

Ondernemersgraad: aandeel ondernemers in de bevolking (15-64 jaar) (Vlaams Gewest en Europese lidstaten; 2003)



5 De rapporten van deze OESO-conferentie zijn consulteerbaar via het internet: [www.oecd-istanbul.sme2004.org](http://www.oecd-istanbul.sme2004.org)

Figuur 5.1 toont hoe sterk de totale ondernemersgraad verschilt van land tot land.<sup>6</sup> Deze grote variaties zijn een weerspiegeling van erg uiteenlopende economische realiteiten in de diverse lidstaten. We merken hierbij op dat een hoge ondernemersgraad niet garant staat voor een sterke arbeidsmarkt of een goed presterende economie. Vaak is zelfs het tegendeel het geval (OECD, 2000). In landen met een relatief lage werkzaamheidsgraad en een laag bruto binnenlands product (bbp) per capita, zoals in de Zuid-Europese landen Griekenland, Spanje en Portugal vinden we bijvoorbeeld een hoog aandeel zelfstandigen terug. Ook de liberale verzorgingsstaten Groot-Brittannië en Ierland kennen een relatief hoog aandeel ondernemers. Vermoedelijk zorgt het minder sterk uitgebouwde sociale vangnet in deze landen ervoor dat heel wat personen uit economische noodzaak als zelfstandige actief zijn. Omgekeerd vinden we in landen met een hoge werkzaamheidsgraad en een hoog bbp per inwoner (de meer welvarende landen) vaak weinig ondernemers terug; de meest opvallende voorbeelden hiervan zijn Luxemburg en Denemarken. Een hoge ondernemersgraad gaat dus zeker niet altijd samen met een hoge werkzaamheidsgraad. Deze bewering lijkt in tegenspraak met hogervermelde stelling dat een hoge graad van nieuwe ondernemingen in een land jobcreatie en economische groei tot gevolg heeft. Men moet echter een onderscheid maken tussen *startende en jonge* ondernemingen en *bestaande* ondernemingen. De eerste creëren inderdaad jobs en economische groei, de *bestaande* ondernemingen echter staan niet garant voor groei en nieuwe werkgelegenheid (OECD, 2004b; OECD, 2000).

Naar de oorzaken die aan de basis liggen van de nationale verschillen in ondernemersgraad is al veel onderzoek gebeurd. De meeste studies komen tot het besluit dat enkel een complex samenspel van diverse factoren deze nationale diversiteit kan verklaren: zowel de economische situatie als socio-culturele normen en politieke kenmerken in een land spelen een rol (Wildeman e.a., 1999; OECD, 2000; OECD, 2004b). We gaan hier kort in op één verklarende factor, namelijk de sectorale structuur van de arbeidsmarkt. Een reeks andere individuele en maatschappelijke

Hfdst. 16  factoren komen aan bod in hoofdstuk 16.

Bepaalde sectoren tellen ‘traditioneel’ een groot aandeel zelfstandigen, terwijl in andere takken van de economie het aandeel van de zelfstandige activiteit zeer beperkt blijft. In de landbouwsector bijvoorbeeld is meer dan de helft van de werkenden als zelfstandige actief, terwijl de quataire sector (publieke diensten) slechts 7% zelfstandigen telt (Europese gemiddelden). De grote nationale verschillen in ondernemersgraad kunnen dan ook deels verklaard worden door de sterkte van een aantal specifieke sectoren in de lidstaten. Zo is de hoge ondernemersgraad in Portugal en Griekenland voor een belangrijk deel te wijten aan het feit dat de landbouwsector

<sup>6</sup> De cijfers voor de verschillende landen vind je in de cijferbijlage op [www.steunpuntwav.be](http://www.steunpuntwav.be), rubriek publicaties, reeks ‘De arbeidsmarkt in Vlaanderen’, 2004, Jaarboek, Cijferbijlage.

nog steeds een belangrijke plaats inneemt in de economieën van deze landen. Anderzijds zijn landen als Denemarken en Zweden koplopers inzake quartaire tewerkstelling, wat zich uit in een zeer lage ondernemersgraad.

### 3 Profiel van de ondernemers

Ondernemers hebben een ander profiel dan personen met een loontrekkende baan. In volgende schets beperken we ons noodzakelijkerwijs tot de zelfstandigen (met en zonder personeel). We beschikken niet over voldoende statistische informatie om ook de 'overige ondernemers' te ken­schetsen.<sup>7</sup> De termen 'zelfstandigen' en 'ondernemers' zijn in het vervolg van de tekst inwisselbaar.

Slechts 30% van de ondernemers zijn *vrouwen*. Deze ondervertegenwoordiging is des te opval­lender wanneer we het vergelijken met de loontrekkenden, waar vrouwen 44% van de populatie uitmaken.

Ondernemers zijn gemiddeld *ouder* dan loontrekkenden. De verklaring hiervoor is tweeledig. Ten eerste begint men aan een baan als zelfstandige op latere leeftijd dan aan een loontrekkende job: van alle zelfstandigen is amper 12% jonger dan dertig jaar, terwijl bij de loontrekkenden 23% jonger is dan dertig. Dit mag niet verwonderen: zelfstandigen starten hun activiteit immers vaak pas nadat ze in een bepaalde sector of beroep reeds ervaring als loontrekkende hebben opge­daan.<sup>8</sup> Ten tweede stoppen zelfstandigen doorgaans op latere leeftijd met werken dan loontrek­kenden. Een kwart van de zelfstandigen is ouder dan vijftig jaar, tegenover slechts 17% van de loontrekkenden.

Bekijken we de *nationaliteit* en het *onderwijsniveau* van de ondernemers, dan valt op dat de groe­pen die sowieso een zwakke positie hebben op de arbeidsmarkt, bij de ondernemers nog sterker ondervertegenwoordigd zijn. Zo heeft slechts 0,6% van de zelfstandigen in Vlaanderen een niet-Europese nationaliteit, tegenover 1,2% van de loontrekkenden. Ook laaggeschoolden zijn onder­vertegenwoordigd bij de zelfstandigen. Een relatief laag aandeel laaggeschoolde en een hoog aandeel hooggeschoolde ondernemers is kenmerkend voor vele West-Europese landen. Het

7 De zelfstandigen maken 91% uit van de totale groep ondernemers, zodat het geschetste profiel grosso modo mag door­gaan voor het profiel van de totale groep ondernemers.

8 Van de zelfstandigen in hoofdberoep had 53% een jaar voor de start een loontrekkende job (Steunpunt WAV en ESF-Agentschap, 2004).

houdt verband met het feit dat men in deze landen veel vaker uit *opportuniteit* dan uit *noodzaak* een zelfstandige activiteit start: personen die een zaak opstarten omdat ze weinig andere kansen op werk hebben, noemt met ondernemers *uit noodzaak*; zij die een zelfstandige activiteit beginnen omdat dit hen de mogelijkheid biedt om een persoonlijk project te realiseren, zijn ondernemers *uit opportuniteit*. Meer uitleg over deze groepen vind je in hoofdstuk 16. Wereldwijd zijn ondernemers *uit noodzaak* lager geschoold en we vinden ze vaker terug in landen met een lager welvaartspeil. Ondernemers *uit opportuniteit* zijn hoger geschoold en komen meer voor in landen met een sterke economie (Steunpunt WAV en ESF-Agentschap, 2004).

Hfdst. 16 

Tabel 5.2

Persoonskenmerken van zelfstandigen<sup>1</sup> tegenover loontrekkenden (15-64 jaar) (Vlaams Gewest; 2003)

(%)	Zelfstandigen	Loontrekkenden
<b>Man-vrouwverhouding</b>		
Vrouwen	30,4	44,2
Mannen	69,6	55,8
Totaal	100	100
<b>Leeftijdsverdeling</b>		
< 30 jaar	11,8	23,2
30-49 jaar	62,8	60,1
50-plus	25,4	16,7
Totaal	100	100
<b>Aanwezigheid van niet-EU-burgers</b>		
Aandeel niet-EU-burgers	0,6	1,2
<b>Verdeling naar onderwijsniveau</b>		
Laaggeschoold	23,6	27,8
Middengeschoold	38,6	38,9
Hooggeschoold	37,8	33,3
Totaal	100	100
<b>Sectorale verdeling</b>		
Primair	6,5	0,8
Secundair	17,9	29,5
Tertiair	61,7	35,2
Quartaire	13,9	34,5
Totaal	100	100

<sup>1</sup> De 'ondernemers' zijn hier beperkt tot de zelfstandigen met en zonder personeel

Bron: NIS EAK (Bewerking Steunpunt WAV)

Zelfstandige ondernemers zijn in heel andere sectoren geconcentreerd dan de loontrekkenden. Zo behelst de primaire sector met 6,5% een behoorlijk deel van de zelfstandige activiteit, terwijl er in deze sector nagenoeg geen loontrekkenden meer aan de slag zijn. De tertiaire sector neemt



met 62% het leeuwendeel van de zelfstandige activiteit voor zijn rekening met als uitschieters de kleinhandel (19%) en de sector van de zakelijke dienstverlening (14%). Bij de loontrekkenden is de tertiaire sector slechts goed voor een derde (35%) van de werknemers. De secundaire en quartaire sectoren zijn beduidend armer aan zelfstandigen. In de secundaire sector is slechts 18% van de zelfstandigen actief en dezen zijn bovendien grotendeels aan het werk in één sector, de bouw (11%). Ook de quartaire sector leent zich minder tot zelfstandige activiteit: terwijl een derde (35%) van de loontrekkenden er een baan heeft, vinden we er slechts 14% van de zelfstandigen terug; deze laatsten zijn opnieuw hoofdzakelijk actief in één sector, de gezondheidszorg (11%).<sup>9</sup>

#### **4** *Evolutie van de ondernemers*

Net als in de vorige paragraaf, moeten we ons ook bij de evolutie van het ondernemerschap in Vlaanderen en Europa noodgedwongen beperken tot een beschrijving van degenen die als zelfstandige actief zijn (zie methodologie).<sup>10</sup>

Zoals hoger vermeld is het aandeel Vlaamse inwoners dat als zelfstandige actief is, relatief beperkt. Hierin kwam de voorbije vijftien jaar nauwelijks verandering (figuur 5.2). Wel werd de kloof tussen mannen en vrouwen in die tijd minder groot doordat het aandeel zelfstandigen bij de mannen daalde (van 12,8% naar 11,1%) terwijl het bij de vrouwen toenam (van 3,9% naar 5,0%). De groei van de zelfstandige vrouwen weegt net op tegen de daling bij de mannen, zodat we over een stabilisatie van het totaal aandeel zelfstandigen kunnen spreken in de loop van de laatste vijftien jaar (8%).

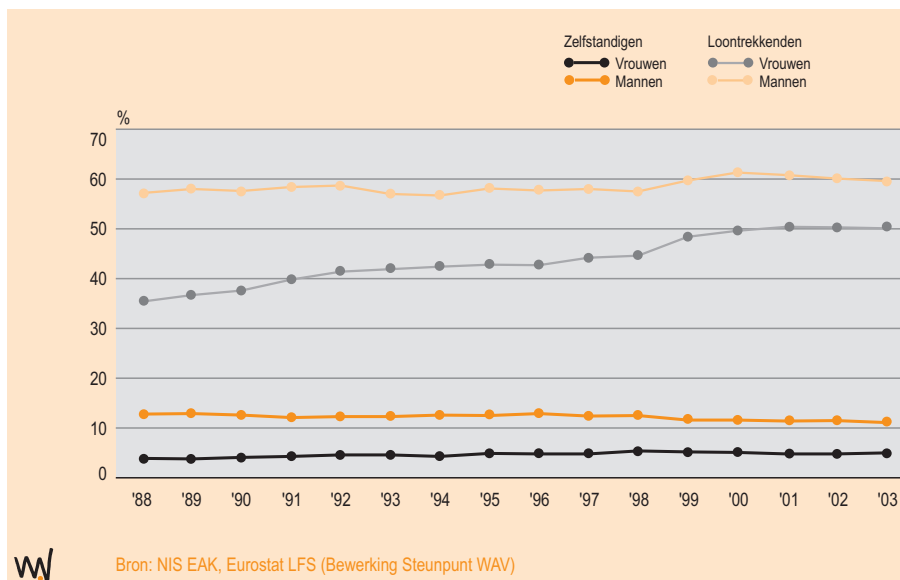
De stabilisatie van de zelfstandige activiteit bij de Vlaamse bevolking steekt schril af tegen de hoge vlucht die de loontrekkende werkgelegenheid nam in de loop van de voorbije vijftien jaar. Deze groei van de loontrekkenden is bijna volledig op rekening te schrijven van de vrouwen: had in 1988 nog maar een op drie (35%) Vlaamse vrouwen op arbeidsleeftijd een loontrekkende baan, dan is in 2003 een op twee (50%) Vlaamse vrouwen actief als werkneemster. Bij de mannen nam het aandeel loontrekkenden slechts licht toe (van 57% naar 60%).

<sup>9</sup> Het gaat om artsen, tandartsen, apothekers, kinesisten, enz.

<sup>10</sup> Het aantal zelfstandigen dat we in dit hoofdstuk geven, wijkt licht af van het aantal zelfstandigen in hoofdstuk 4. In hoofdstuk 4 baseren we ons op een administratieve bron, de RSVZ, aan de hand waarvan we de zelfstandigen in het Vlaams Gewest in detail kunnen beschrijven. In dit hoofdstuk willen we echter een globaal beeld schetsen en een vergelijking maken met Europa: daartoe zijn de Europese Labour Force Survey en zijn Belgische variant, de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK), de meest geschikte bronnen.

Figuur 5.2

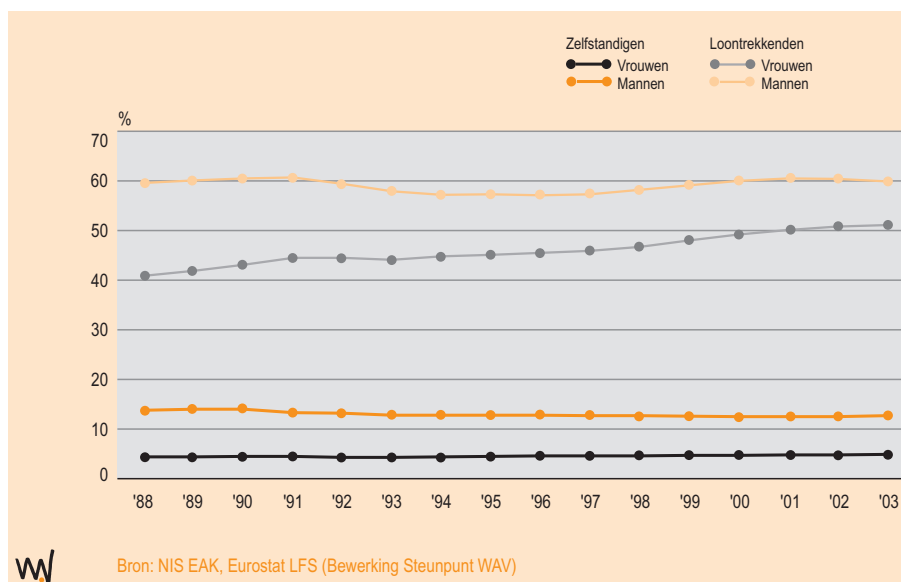
Evolutie van het aandeel zelfstandigen en loontrekkenden bij de vrouwelijke en de mannelijke bevolking (15-64 jaar) (Vlaams Gewest; 1988-2003)



De evolutie van het aandeel zelfstandigen blijft in het Vlaams Gewest dus sterk achter bij de groei van de loontrekkenden. Is deze Vlaamse evolutie opvallend minder gunstig dan in de rest van Europa? Zeker niet. De gemiddelde Europese evolutie in de loop van de voorbije vijftien jaar vertoont nagenoeg hetzelfde patroon als dat van Vlaanderen (figuur 5.3): de lichte groei van het aandeel vrouwelijke zelfstandigen compenseert de lichte daling bij de mannelijke zelfstandigen, maar deze evoluties stellen niets voor in vergelijking met de enorme toename van de loontrekkende – vrouwelijke – werkgelegenheid. We merken hierbij wel op dat dit Europese gemiddelde geen weerspiegeling is van evolutie in iedere lidstaat afzonderlijk: in sommige landen, zoals in Duitsland en Nederland, is het aandeel zelfstandigen het voorbije anderhalf decennium fors toegenomen, in andere is het gevoelig afgenomen, zoals bijvoorbeeld in Zweden en Frankrijk. Over welke verklarende factoren bepalend zijn voor de groei van het ondernemerschap, bestaat geen consensus. De OESO bracht in 2000 een stand van zaken van het onderzoek en toetste in aansluiting daarop een reeks economische parameters. De studie moest besluiten dat geen van de onderzochte modellen een duidelijke verklaringsgrond kon bieden voor de evolutie van het aandeel zelfstandigen (OECD, 2000).

**Figuur 5.3**

Evolutie van het aandeel loontrekkenden en zelfstandigen bij de vrouwelijke en de mannelijke bevolking (15-64 jaar) (Europese Unie\*; 1988-2003)



\* 1988-1993: EU-12

Aangezien economische factoren onvoldoende verklaring kunnen bieden, wint de overtuiging terrein dat culturele factoren een doorslaggevende betekenis hebben in de evolutie van het ondernemerschap (Wildeman e.a., 1999; Blanchflower e.a., 2001; Grilo e.a., 2002). In hoofdstuk 16 gaan we dieper in op een aantal van deze verklaringen.

Hfdst. 16

Wat het vrouwelijk ondernemerschap betreft ten slotte, moeten we besluiten dat zowel in Vlaanderen als in Europa, de groei van het aandeel zelfstandigen bij de vrouwelijke bevolking beduidend minder groot was dan de groei van het aandeel loontrekkenden. Bovendien was de in te halen achterstand bij de zelfstandigen veel groter. Hierdoor blijven de vrouwen bij de zelfstandigen nog steeds sterk ondervertegenwoordigd, terwijl de sekse kloof bij de loontrekkenden stilaan gedicht raakt (tabel 5.2). In deel 1 van dit hoofdstuk werden reeds de conclusies aangehaald van internationaal onderzoek omtrent de specifieke problemen en hindernissen voor vrouwelijke ondernemers en vrouwen die willen starten met een eigen zaak (OECD, 2004a). Een beleid dat gericht is op het wegwerken van deze hindernissen en dat in al haar maatregelen hiermee rekening houdt dient zich aan. Op die manier kan Vlaanderen erin slagen het onaangeroerde potentieel aan vrouwelijke ondernemers aan te boren. Het zal een belangrijke stap zijn in de realisatie van jobcreatie en economische groei door meer 'ondernemerschap'.

Cijferbijlage: [www.steunpuntwav.be](http://www.steunpuntwav.be), rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Cijferbijlage.

Methodologie: [www.steunpuntwav.be](http://www.steunpuntwav.be), rubriek publicaties, reeks 'De arbeidsmarkt in Vlaanderen', 2004, Jaarboek, Methodologie.